

УДК 347.965 (091) : 929 Федак С. “XVIII/XIX”

АДВОКАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТЕПАНА ФЕДАКА НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX ст.

Богдан САВЧУК

*ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”,
кафедра історії України і методики викладання історії,
вул. Шевченка 57, 76018, Івано-Франківськ, Україна
e-mail: bohgdan.s.3693@gmail.com*

DOI gal.31.136-145

У статті автор аналізує адвокатську діяльність львівського адвоката Степана Федака в період 1880–1900-х рр. Джерельною основою виступають публікації галицьких періодичних видань цього періоду й кореспонденція. На основі співставлення фактів джерел, виокремлено основні напрямки роботи канцелярії адвоката.

Автор статті виділяє основні напрямками функціонування канцелярії адвоката: захист клієнтів у ході судових процесів, юридичне представництво установ і організацій, розробка різного роду офіційних документів, участь у проведенні аукціонів, розподілі майна й спадщини. Автор коротко розкрив кожний із них.

Зазначається, що адвокатська робота означеного періоду посідала провідне місце у діяльності С. Федака. Успішне ведення адвокатської практики допомогло здобути авторитет у середовищі галицької інтелігенції Галичини. Роботу адвокатом С. Федак поєднував із діяльністю в інших фінансово-економічних установах краю.

***Ключові слова:** Степан Федак, адвокатська діяльність, адвокатська канцелярія, Львів, Східна Галичина.*

Сучасна українська історіографія, присвячена життєписам галицьких адвокатів, діячам національного руху кінця XIX – початку XX ст., основну увагу приділяє їхній ролі й внеску в суспільно-політичне життя Східної Галичини. Водночас характеристика особливостей професійної діяльності цих адвокатів, відходить на “другий план”, залишається малодослідженим аспектом біографій. Проте, саме адвокатський фах мав значний вплив на характер участі в суспільно-політичних процесах. Завдяки професійній діяльності адвокати забезпечували власне матеріальне становище, здобували авторитет серед населення, інтереси якого захищали, а їх канцелярії ставали одними з осередків громадського життя на провінції. Вказані особливості адвокатського становища тією чи іншою мірою визначали життя і діяльність С. Федака, як і відомих постатей того часу Є. Олесницького, К. Левицького, А. Чайковського, Т. Окуневського, Є. Петрушевича та ін. Адвокатська діяльність С. Федака стала предметом дослідження у пропонованій статті.

На даний час комплексне дослідження життєвого шляху і багатогранної діяльності С. Федака в науковій літературі відсутнє. На увагу заслуговують цікаві статті львівських дослідниць Зої Баран¹ та Олександри Стасюк², у яких авторки в загальних рисах розкрили віхи життя й аспекти роботи видатного діяча. Значний фактичний матеріал, присвячений біографії С. Федака, опублікував івано-франківський краєзнавець Мирослав Нагірний³. У названих публікаціях особливості адвокатської роботи С. Федака згадуються побіжно. Не знайшов належного висвітлення професійний аспект роботи С. Федака в дослідженнях з історії української адвокатури Східної Галичини. Так, сучасний адвокат Михайло Петрів, висвітлюючи біографії 27 українських адвокатів, згадує про С. Федака крізь призму життя його колег К. Левицького,

¹ Баран З. Степан Федак. *Західно-Українська Народна Республіка, 1918–1923. Уряди. Постаті /* упор. М. Литвин, І. Патер, І. Соляр. Львів : Інст. Українознавства ім. І. Крип’якевича, 2009. С. 289–306.

² Стасюк О. Степан Федак: штрихи до портрета львівського адвоката і громадського діяча. Львів : місто, суспільство, культура. *Вісник Львівського університету. Серія історична.* Львів ; Краків, 2012. Т. 8. Ч. 1 (Влада і суспільство). С. 115–128.

³ Нагірний М. Степан Федак. До 150-річчя забутого філантропа. *Українське слово.* 2011. № 3. 19–25 січня. С. 3, 14.

Є. Олесницького, Є. Петрушевича, В. Старосольського⁴. У працях сучасних дослідників Наталії Мисак⁵, Іванни Лучаківської⁶, Андрія Бойчука⁷ та ін. про С. Федака згадується в контексті становлення української правничої еліти краю наприкінці XIX – на початку XX ст. Отже, проблема адвокатської діяльності С. Федака вказаного періоду, на нашу думку, заслуговує на окрему увагу.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють адвокатську діяльність С. Федака з середини 1880-х рр. і до початку 1910 р., тобто період від завершення ним правничих студій до обрання на посаду технічного директора страхового товариства “Дністер”. Це не означало, що діяч після цього повністю припинив адвокатську практику. Після завершення Першої світової війни 1914–1918 рр. і польсько-української війни 1918–1919 рр. С. Федак відновив роботу власної канцелярії, яка з перервами функціонувала до його смерті в січні 1937 р.

На рубежі XIX–XX ст. провідна роль в українському національному русі Галичини перейшла до представників світської інтелігенції, особливо молодого покоління адвокатів. Вони перейняли на себе не тільки суто професійні обов’язки, пов’язані з відстоюванням інтересів клієнтів, але й турботу за права і свободи українського населення Східної Галичини⁸. У середовищі галицьких адвокатів упродовж 50–70-х рр. XIX ст. відбувався процес світоглядної еволюції, пов’язаний з чітким визначенням власної національної приналежності⁹.

Центральним місцем формування національно-свідомих правників-українців став Львівський університет, а організаційним осередком студентське товариство “Кружок правників”¹⁰. Навколо нього об’єдналися майбутні видатні діячі українського суспільного руху: С. Федак, К. Левицький, А. Чайковський, Є. Олесницький, Т. Кормош та ін., під ідейним керівництвом професора права О. Огоновського. “Молоді кандидати адвокатури, – писав у 30-х рр. XX ст. адвокат М. Волошин, – що оживлені новим творчим духом з молодечим вогнем, не жахаючись ніяких трудів і праці почали захоплювати усі ділянки життя народу і його поступу на шляху змагань до відродження нації”¹¹.

Ключовим періодом для молодого покоління адвокатів став 1890 р., коли власні канцелярії відкрили в різних містах краю члени “Кружка правників”: С. Федак, К. Левицький, А. Чайковський, Т. Окуневський, І. Струтинський. До 1900 р. канцелярій власне українських адвокатів у Східній Галичині нараховувалося лише близько 30¹². “Були це здібні, енергійні, меткі, фінансово незалежні, добрі громадяни і правники, а що найважливіше, мали близький і безпосередній контакт з народними масами. ... Відкликнулося і українське громадянство і заповнило до краю їхні канцелярії. Ті канцелярії стали з порадою не тільки в судово-адміністративних справах, але стали осередками політичного, економічного і освітнього життя”, – писав з цього приводу тогочасний адвокат Л. Ганкевич¹³. Отже, професійна діяльність С. Федака як

⁴ Петрів М. Українські адвокати: державні, громадські, політичні та культурно-освітні діячі кінця XIX – першої половини XX ст. Київ : Юстиніан, 2014. 544 с.

⁵ Мисак Н. Галицькі адвокати наприкінці XIX – на початку XX століття: національна ідентифікація і професійна діяльність. *Україна–Польща : історична спадщина і суспільна свідомість*. Вип. 5. Львів, 2012. С. 26–37.

⁶ Лучаківська І. Соціальний портрет українських правників Галичини (кінець XIX – початок XX ст.). *Україна–Європа–Світ : Міжнародний збірник наукових праць. Серія: історія міжнародні відносини*. Тернопіль, 2015. Вип. 15. С. 89–99.

⁷ Бойчук А. Інститут адвокатури в Галичині другої половини XIX – початку XX століття. *Історико-правове дослідження : монографія*. Одеса : Фенікс, 2012. 152 с.

⁸ Там само. С. 8.

⁹ Там само. С. 77.

¹⁰ Василик І. Юридичний факультет Львівського університету у підготовці та становленні адвокатів і правників – діячів українського національного відродження. *Українознавчий альманах*. Київ : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2014. Вип. 17. С. 95–98.

¹¹ Волошин М. Тим, що відійшли від нас у боротьбі за право. *Ювілейний альманах “Союзу українських адвокатів у Львові”* / репр. вид., упор. М. Петрів. Київ : Юстиніан, 2014. С. 106.

¹² Там само.

¹³ Ганкевич Л. Десятиліття Союзу українських адвокатів. *Ювілейний альманах “Союзу українських адвокатів” у Львові* / репр. вид., упор. М. Петрів. Київ : Юстиніан, 2014. С. 93.

адвоката розпочиналася в умовах зародження національно свідомої адвокатської еліти, яка наприкінці 1880-х рр. перейняла провід у суспільному житті українців Галичини.

Важливим чинником, що сприяв збільшенню кількості практикуючих адвокатів у Галичині, було впровадження протягом 60-х рр. XIX ст. австрійського законодавства, яке врегулювало їх професійну діяльність¹⁴. Отримати дозвіл на ведення власної адвокатської практики було можливим за умови наявності завершеної юридичної освіти і складених державних екзаменів, здобуття ступеня доктора права, проходження однорічної судової практики і шестирічної роботи в канцеляріях більш досвідчених колег¹⁵.

Правничі студії у Львівському університеті С. Федак закінчив у 1882 р.¹⁶. Уже 11 червня 1884 р. львівська українська газета “Діло” повідомляла читачів про урочисте присвоєння (“промоцію”) С. Федаку ступеня доктора прав у Львівському університеті. “П. Федак і п. Козеровський, – йшлося в дописі, – стануть першими докторами зі студентів руської гімназії (львівської Академічної гімназії. – Б. С.), що іспит зрілості склали в руським язичі”¹⁷. Уже восени 1885 р. С. Федак як адвокатський конципієнт (практикант. – Б. С.) у м. Львові був “вписаний в листу (список. – Б. С.) оборонців у справах карних”, таким чином здобув право брати участь як захисник у кримінальних провадженнях¹⁸. Інформацію про перші успіхи молодого адвоката з Перемишля повідомляла польськомовна урядова “Gazeta Lwowska”¹⁹, зауваживши, що С. Федак працював у канцелярії адвоката Малєга²⁰.

Власну адвокатську канцелярію С. Федак відкрив у Львові на вул. Капітульна, 3 (тепер – площа Катедральна – Б. С.) на початку 1890 р., про що повідомлялося у львівських газетах^{21, 22, 23}. Крім нього, в той час власні адвокатські канцелярії відкрили А. Чайковський у Бережанах і Т. Окуневський у Коломиї. “Усі три (адвокати. – Б. С.) загально знані як здібні і совісні правники, а при цім щирі і діяльні патріоти руські (українські. – Б. С.)”, – підсумовував автор допису в “Ділі”²⁴. У той же час, 8 лютого 1890 р., “Gazeta Lwowska” писала про те, що С. Федак і П. Сімонович “були внесені... до списку львівських адвокатів”, тобто ввійшли до складу місцевої палати адвокатів²⁵.

Це об’єднання як орган адвокатського самоуправління виникло у березні 1862 р., а офіційно оформився після затвердження статуту в червні 1862 р.²⁶. До палати входили всі адвокати, які вели адвокатську канцелярію на території львівського судового округу, а з її складу обирали голову і членів відділів, секретаря та членів спеціальних комісій²⁷. Палата контролювала питання внутрішнього життя і діяльності адвокатури: розгляд дисциплінарних проваджень членів, відсторонення від виконання функцій адвоката тощо²⁸. Списки адвокатів, які входили до складу львівської палати, публікувалися в пресі щороку. Згідно цих газетних повідомлень, С. Федак у 1898–1914 рр. обирався до складу екзаменаційної комісії Палати

¹⁴ Бойчук А. Інститут адвокатури в Галичині... С. 69–70.

¹⁵ Лучаківська І. Соціальний портрет українських правників Галичини... С. 93–94.

¹⁶ Д-р Степан Федак. *Діло*. 1937. 12 січ. Ч. 6. С. 3.

¹⁷ Новинки. *Діло*. 1884. 11 черв. Ч. 61–62. С. 4.

¹⁸ Новинки. *Діло*. 1885. 6 жовт. Ч. 105. С. 3.

¹⁹ Kronika. *Gazeta Lwowska*. 1884. 14 czerwieca. S. 3.

²⁰ Kronika. *Gazeta Lwowska*. 1885. 3 października. S. 3.

²¹ Новинки. *Діло*. 1890. 7 лют. Ч. 21. С. 2.

²² Новинки. *Діло*. 1890. 8 лют. Ч. 22. С. 4.

²³ Nadesłane. *Gazeta Lwowska*. 1890. 21 maezeca. № 66. S. 6.

²⁴ Новини. Молоді адвокати Русини. *Діло*. 1890. 14 март. Ч. 49. С. 2.

²⁵ Rozmaite obwieszczenia. *Gazeta Lwowska*. 1890. 18 lutego. № 39. S. 9.

²⁶ Гловацький І. Заснування та правовий статус адвокатських палат у Галичині в другій половині XIX ст. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2008. № 2. С. 6.

²⁷ Там само. С. 10–11.

²⁸ Гловацький І. Особливості розвитку інституту адвокатури на землях Східної Галичини і Буковини. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2003. Вип. 38. С. 119–127.

адвокатів для прийняття адвокатських іспитів^{29 30}. Отже, на початку 1890-х рр. С. Федак, як крайовий адвокат, успішно розпочав власну адвокатську практику в столиці Галичини, а впродовж останнього десятиліття XIX ст. посів провідне місце в середовищі правників краю.

З відкриттям С. Федаком власної канцелярії наприкінці січня 1890 р., на нашу думку, розпочався перший період її діяльності, що тривав до початку 1910 р. Місце розташування канцелярії адвокат змінював у середині вересня 1894 р.³¹ та в січні 1901 р., після придбання помешкання на вул. Сикстуській, 48 (тепер – вул. Дорошенка, 48. – Б. С.) у Львові.

Щодо юридичних проблем, вирішенням яких займалася адвокатська канцелярія С. Федака наприкінці XIX – на початку XX ст., можна виокремити: захист клієнтів у ході судових процесів, юридичне представництво установ і організацій, розробка різного виду офіційних документів (контрактів, подань ін.), участь у проведенні аукціонів, розподілі майна, поділі спадщини. Охарактеризуємо в загальних рисах кожний із названих напрямків.

Інформацію про окремі судові справи, до участі в яких долучався С. Федак, дізнаємося з тогочасної періодики. Переважна більшість судових захистів, особливо в 1890–1900 рр., стосувалися кримінальних правопорушень. Так, у 1890–1894 рр., судячи з повідомлень преси, С. Федак у ролі захисника виступав приблизно в десяти судових слуханнях: від порушень громадського спокою до різного виду злочинів з летальними наслідками. Упродовж 1895–1897 рр., згідно газетних повідомлень, С. Федак частіше долучався до захисту осіб, які обвинувачувалися в перешкоджанні проведенню виборів до Галицького крайового сейму.

Однією з перших судових справ, в якій брав участь С. Федак і відомості про яку дізнаємося з газети “Діло”, був процес К. Беднарського, директора друкарні НТШ 15 липня 1889 р. Останнього звинувачували в недотриманні норм австрійського законодавства під час публікації першого випуску “Часопису правничої”. Директор друкарні, інтереси якого представляв С. Федак, подав апеляцію на рішення повітового суду й успішно оскаржив вирок³². С. Федак також долучився до публікації першого випуску “Часопису правничої” у 1889 р. Проте в наступних номерах видання замість його імені вказувався А. Дольницький³³.

Однією із перших гучних судових справ С. Федака, після відкриття канцелярії, деталі якої повідомляли газети, був процес проти М. Козловського, звинуваченого в ухилянні від військової служби (дезертирстві). Професора гімназії у Каліші (місто в Російській імперії. – Б. С.) було арештовано за доносом у м. Угнів Сокальського повіту (тепер – Сокальський район Львівської області. – Б. С.) у кінці липня 1890 р. Сторона обвинувачення закидала йому те, що в 1879–1880 рр. під час мобілізації до австрійського війська він свідомо покинув Угнів з метою ухилитися від військової служби³⁴.

Перебіг судового засідання 26 серпня 1890 р. передавав кореспондент газети “Діла”^{35, 36}. Головною проблемою для захисника стало те, що на його запит до калішської гімназії про підтвердження російського громадянства М. Козловського прийшла некоректна відповідь. Таким чином, остаточно довести факт іноземного громадянства М. Козловського С. Федаку не вдалося.

У заключному виступі адвокат переконував, що обвинувачення помиляється в головній точці зору: доказу, що М. Козловський мав намір ухилитися від обов’язку строкової служби, і з цією метою перебував за кордоном. “Весь матеріал доказовий виказав якраз протилежне: що Козловський, маючи освіту російську, мусів задля хліба перебувати за границею і з цією метою

²⁹ Kronika. Wybor w Izbię. *Gazeta Lwowska*. 1898. 17 grudnia. № 286. S. 3.

³⁰ Kronika. W Lwowskiej Izbię. *Gazeta Lwowska*. 1914. 31 stycznia. № 24. S. 3.

³¹ Новинки. *Діло*. 1894. 27 верес. Ч. 206. С. 3.

³² Новинки. Справа “Часописи Правничої” перед судом другої інстанції. *Діло*. 1889. 16 липня. URL: <https://zbruc.eu/node/24618> (дата звернення 04.07.2018).

³³ Петрів М. “Часопись Правнича” – перший український юридичний журнал та його роль у становленні правової думки в Галичині. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 26. С. 36.

³⁴ Новинки. Оборону п. М. Козловського. *Діло*. 1890. 22 серп. Ч. 179–180. С. 3.

³⁵ Процес проф. М. Козловського. *Діло*. 1890. 29 серп. Ч. 184. С. 2.

³⁶ Там само. 1 верес. Ч. 187. С. 1–2.

постарався навіть, що його прийнято в підданство російське; ...що Козловський справді не знає австрійських законів, найкращим доказом це, що їдучи в Галичину, зовсім не ховався, а їхав відкрито; не зробив б того і певно був би вирікся (передумав. – Б. С.) і тих кілька хвиль втіхи побачитися з матір'ю, якщо б знав, що тут постигне його така доля” – передавав аргументи адвоката кореспондент “Діла”³⁷.

Аргументи С. Федака, наведені факти та їх пояснення переконали трибунал суду, остаточне рішення було на користь обвинуваченого³⁸. Однак, через процедуру апеляції обвинувачений не міг бути звільнений у залі суду, а повинен бути переведений до староства в Раві Руській. Вирішити цю ситуацію адвокату вдалося через безпосереднє звернення до намісника Галичини Казимира Бадені, який доручив дирекції львівської поліції випустити М. Козловського відразу й повернути паспорт³⁹.

Впевнена поведінка адвоката в ході судового процесу, тактика оборони і контраргументи характеризували майстерність роботи С. Федака. Крім того, особисте втручання щодо звільнення обвинуваченого свідчить про небайдужість до подальшої долі власних клієнтів. Суспільний резонанс справи (у газеті “Діло” про деталі процесу повідомлялося аж вісім разів!) та успіх захисту став специфічною рекламою для молодого львівського захисника.

Крім цієї справи, протягом 1890–1893 рр., згідно повідомлення газети “Діло”, С. Федак брав участь у принаймні семи судових процесах різної спеціалізації: від справ про образу честі учителя з Семенівки⁴⁰ до різних кримінальних проваджень, наприклад справ Івана Хаса⁴¹, Йосифа Майора⁴², Теодора Макушки⁴³. Ще один, процес гуртка “Поступ”, за рішенням судового трибуналу, відбувався таємно⁴⁴.

Про участь С. Федака в судових захистах та відомості про інші справи, повідомляли читачам польські періодичні видання. Так, “Gazeta Narodowa” на початку травня 1890 р., через кілька місяців після відкриття С. Федаком канцелярії, розкривала деталі судового процесу над П. Максимішин, захисником якої виступив адвокат⁴⁵. Багато уваги до слухань за участю С. Федака приділяла урядова “Gazeta Lwowska”. Крім вище вказаних процесів, газета наприкінці січня 1891 р. розкривала деталі справи про підпал нерухомості в містечку Куликів (тепер – Жовківський район Львівської обл. – Б. С.) у якому звинувачували місцевого греко-католицького священнослужителя А. Ковальського⁴⁶. Захист вносив клопотання про закритий розгляд справи, однак трибунал його відхилив, мотивуючи це тим, що в інтересах священника публічно очиститися від висунутих звинувачень⁴⁷. У результаті кількадечне слухання справи перетворилося на перелічення різноманітних пліток та звинувачень в бік А. Ковальського, які, на думку С. Федака, не повинні були виходити за Куликів, і які мало стосувалися власне обвинувального акту⁴⁸.

Вердикт присяжних був на користь обвинуваченого, а прокурор навіть відмовився оскаржувати рішення. Кореспондент “Діла” писав: “Оборона д-ра С. Федака була так ясна, так переконуюча і рішуча, що битком наповнення аудиторія, галерія, судді присяжні, а навіть трибунал слухали цілого вивожу з якнайбільше напруженою увагою. Вердикту суддів присяжних

³⁷ Процес проф. М. Козловського. *Діло*. 1890. 1 верес. Ч. 187. С. 2.

³⁸ Процес проф. М. Козловського. *Діло*. 1890. 1 верес. Ч. 187. С. 2.

³⁹ Новинки: процес проф. М. Козловського. *Діло*. 1890. 28 серп. Ч. 185. С. 4.

⁴⁰ Новинки. Розправа судова о обиду чести. *Діло*. 1891. 13 липня. URL: <https://zbruc.eu/node/53769> (дата звернення 04.07.2018).

⁴¹ Новинки: перед судом присяжних. *Діло*. 1890. 4 квіт. URL: <https://zbruc.eu/node/34685> (дата звернення 04.07.2018).

⁴² Новинки: розправа судова. *Діло*. 1891. 17 черв. URL: <https://zbruc.eu/node/52854> (дата звернення 04.07.2018).

⁴³ Новинки: перед львівським судом присяжним. *Діло*. 1893. 15 берез. Ч. 49. С. 3.

⁴⁴ Новинки: процес о богохульство. *Діло*. 1891. 6 берез. Ч. 43. С. 2.

⁴⁵ Z izby sądowej. *Gazeta narodowa*. 1890. 7 maja. №105. S. 2.

⁴⁶ Z izby sądowej. (Podpalenie). *Gazeta Lwowska*. 1891. 31 stycznia. № 24. S. 2.

⁴⁷ Z izby sądowej. (Podpalenie). *Gazeta Lwowska*. 1891. 31 stycznia. № 24. S. 2.

⁴⁸ З судової зали. Серед куликівського багна. *Діло*. 1891. 5 лют. URL: <https://zbruc.eu/node/47299> (дата звернення 04.07.2018).

вижидала численна публіка дуже нетерпеливо, а коли його оголошено, в залі настав гамір великого вдовolenня⁴⁹.

Роки 1895–1897 рр. в адвокатській практиці С. Федака позначилися участю в судових захистах, пов'язаних зі зловживаннями в ході проведення виборів до Галицького крайового сейму. Два судові процеси 1895 р. і 1897 р. мали багато спільних рис і загалом відображали типовий виборчий досвід українців у політичному житті Східної Галичини^{50 51}. Обидві справи, слухання яких проходили у львівському крайовому суді, стосувалися порушень під час проведення правиборів до чертвртої курії громад на виборчих дільницях у Жовківському повіті (тепер – Жовківський район Львівської обл. – Б. С.). Підсудних, в обох випадках дрібних господарів, прокуратура звинувачувала в порушенні громадського спокою. Захист проводили колегія адвокатів у складі трьох членів, схожими були і тактика оборони.

Перший процес, проти жителів с. Смерекова, відбувався влітку 1895 р. Під час слухання очевидними стали маніпуляції з документами і фактами з боку комісара і писаря, на яких ґрунтувалося звинувачення. Адвокати С. Федак, К. Левицький та І. Добрянський вміло підкресливали неточності свідчень, просили описати дрібні деталі, таким чином змушуючи помилятися у показах головних свідків.

У кінцевому виступі С. Федак підтримував позицію захисту про порушення ходу виборів, нечесність і низьку компетенцію осіб, що відповідали за їх проведення. Серйозним порушенням, передавав слова адвоката кореспондент “Діла”, було те, що “...Байсарович (писар, член комісії і кандидат на виборах. – Б. С.) на кілька днів перед виборами “позичив” собі лісту (список виборців. – Б. С.) до поправи”, у результаті чого “...в лісті бракло власне господарів ґрунтових!”. За законом списки виборців склалися з власників землі, що платять податок, прізвища яких вносять без додаткового погодження. Для тих, хто не платить – вимагалось вносити своє ім'я до списку завчасно. “...Коли бракує господарів оподаткованих, і то в більшому числі, – вказував у виступі адвокат, – се не помилка”. Крім того, зазначав у виступі С. Федак, І. Байсарович агітував за власну кандидатуру, безпосередньо втручався в хід голосування і підрахунок голосів. Саме проти цих виборчих зловживань, резюмував С. Федак, селяни висловлювали обурення і домагалися повторних виборів.

У ході іншого судового процесу проти селян с. Кунина влітку 1897 р. явними стали факти втручання в хід правиборів місцевого польського землевласника (“дідича”) В. Гавта, який у змові з виборчою комісією, намагався допустити до голосування “своїх людей”. Цьому завадив М. Король, адвокат і голова “Руської ради” в Жовкві, який переконав виборців не розходитися, допоки комісар не покине виборчої дільниці, за що його було звинувачено в організації громадської непокори. У промові, зміст якої передав кореспондент “Діла”, С. Федак підкреслював неправдивість звіту повітового комісара до староства в Жовкві, факти в якому лягли в основу звинувачень проти селян. “Люде ці (обвинувачені – Б. С.) замість порученої їм свободи вибору, – вказував він у виступі, – мусіли в дворі мерзнути (вибори проходили в лютому – Б. С.) на болоті, відтак перемаршируватися до Жовкви в іншому товаристві і там сидіти у тюрмі... Люди ці були тероризовані, мордовані, а все таки нічо їх не зломило, вони твердо стояли при сповненні свого горожанського обов'язку”⁵².

Однак в обох справах підсудним не вдалося уникнути покарання. Селяни с. Смерекова отримали від 3 до 10 місяців ув'язнення, а мешканці с. Кунин, незважаючи на те, що адвокати домоглися зняття звинувачень у громадській непокорі, були засудженні на тижневий арешт через неповагу до сільського війта.

⁴⁹ З судової зали. Серед куликівського багна. *Діло*. 1891. 5 лют. URL: <https://zbruc.eu/node/47299> (дата звернення 04.07.2018).

⁵⁰ Аркуша О. Виборчі зловживання в Галичині в другій половині XIX – на початку XX ст. *Zaxid.net*. Аналітичне інтернет видання. 2012. 8 листопада. URL: https://zaxid.net/viborchy_zlovzhivannya_v_galichini_u_drugiy_polovini_hih_na_pochatku_hh_stolittya_n1270165 (дата звернення 04.07.2018).

⁵¹ Шеремета О., Шумлянський В. Польські зловживання та українське хрунівство як елемент виборчої системи в Австро-Угорській державі у 1873–1914 рр. *Демократичне врядування: електронне наукове фахове видання*. Львів, 2015. Вип. 15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_12. (дата звернення 18.10.2018).

⁵² Процес М. Короля і товаришів. *Діло*. 1897. 22 серп. Ч. 180. С. 3.

Іншим напрямком діяльності канцелярії було юридичне представництво інтересів окремих товариств та організацій. Зокрема, С. Федака як практикуючого адвоката в жовтні 1890 р. було обрано юридичним представником (“синдиком”) вдовичо-сирітського фонду львівської архієпархії⁵³. Крім того, дослідниця З. Баран наголошувала, що підготовка необхідної документації, в тому числі статуту, для створення страхового товариства “Дністер” у Львові в кінці 1890 р. – на початку 1891 р. проводилася безпосередньо в адвокатській канцелярії С. Федака⁵⁴. Як адвокат і член дирекції “Дністра”, він також займався врегулюванням юридичних справ, представляв інтереси установи у відносинах з міською владою тощо.

Однак найчастіше в 1890–1900-ті рр. адвокатська канцелярія С. Федака долучалася до проведення різного роду аукціонів, так званих ліcitaцій рухомого й нерухомого майна через банкрутство, судове стягнення тощо. Згідно підрахунків, за офіційними повідомленнями в часописі “Gazeta Lwowska”, у період 1890–1900 рр. С. Федака призначали куратором, тобто відповідальним за виконання близько дев’ятнадцяти таких ліcitaцій, ще в одинадцяти він приймав участь у якості заступника. Особливо активний період участі в аукціонах припав на 1890–1891 рр. (10 – куратор і 4 – заступник).

Наприклад, згідно з газетним дописом від 12 грудня 1890 р., крайовий суд для цивільних справ у Львові повідомляв, що С. Федака призначено тимчасовим управителем маєтку К. Будзишевського. Його заступником у цій справі став кандидат адвокатури Є. Петрушевич⁵⁵. Наприкінці квітня 1891 р., після бюрократичних процедур, С. Федак розмістив оголошення про проведення розпродажу майна К. Будзишевського, власника складу паперу в Львові. Адвокат запрошував бажаючих взяти участь в аукціоні зголошуватися до 8 травня 1891 р. у його канцелярію на Капітульній, 3, із внеском у 100 австрійських корон (далі – кор. – Б. С.)⁵⁶. Крім аукціонів, протягом 1890–1905 рр., за повідомленнями часопису “Gazeta Lwowska”, С. Федак сім разів долучався до процедури розділу спільної власності й виконання заповіту.

На жаль, поки не вдалося виявити детальної інформації про участь діяча у процесах розподілу великої земельної власності (“парцеляції”) у Східній Галичині. Відомо, що до початку Першої світової війни завдяки С. Федаку, Т. Войнаровському та Є. Олесницькому українським селянам перейшло у власність 38 тис. га землі⁵⁷.

Інформацію про сфери діяльності канцелярії С. Федака знаходимо в кореспонденції до видатних діячів українського національного руху М. Грушевського та І. Франка. Так, у листі до М. Грушевського від 28 грудня 1901 р. С. Федак надіслав канцелярський рахунок за “уложення контракту купівлі/продажу реальності” для тодішнього голови НТШ на загальну суму 160 кор. 50 сот.⁵⁸. “Реальність”, про яку йдеться, – це земельна ділянка на вул. Понінського 3 (тепер – вул. І. Франка, 152 і 154. – Б. С.), придбана М. Грушевським у Й. Рогсека 2 листопада 1901 р., на якій пізніше він збудував львівське помешкання⁵⁹. Цього ж дня уже між І. Франком і згаданим Й. Рогсеком було укладено схожий контракт купівлі/продажу земельної ділянки по судідству з М. Грушевським. В оригіналах контрактів, опублікованих дослідницею С. Паньковою, міститься згадка, що в обох випадках особу власника земельних ділянок Й. Рогсека нотаріусу, який узаконював процедуру, підтвердив С. Федак⁶⁰.

Згаданий лист С. Федака до М. Грушевського містить інформацію про те, що адвокат виготовив усю необхідну документацію для укладення угоди⁶¹. Сплату за послуги по виготовленню вказаних документів він просив внести на ощадний рахунок у товаристві “Дніс-

⁵³ Новинки: Д-р Стефан Федак. *Діло*. 1890. 8 жовт. Ч. 217. С. 3.

⁵⁴ Баран З. Степан Федак. С. 291.

⁵⁵ Upadłości. *Gazeta Lwowska*. 1890. 12 grudnia. № 284. S. 3.

⁵⁶ Ogłoszenie. *Gazeta Lwowska*. 1891. 30 kwietnia. № 97. S. 11.

⁵⁷ Гладун М. Проведення парцеляції в Східній Галичині міжвоєнного періоду. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія: гуманітарні науки*. 2014. Вип. 12. С. 164–170.

⁵⁸ Центральний державний історичний архів України, м. Київ. (далі – ЦДІА України у Києві). Ф. 1235, Оп. 1. Спр. 797. Арк. 1–3.

⁵⁹ Панькова С. Хто першим придбав ґрунт на львівській Софіївці: Іван Франко чи Михайло Грушевський? *Вісник Наукового товариства ім. Т. Шевченка*. Число 44. Осінь–зіма. Львів, 2010. С. 45–48.

⁶⁰ Там само. С. 45–48.

⁶¹ ЦДІАК України. Ф. 1235, Оп. 1. Спр. 797. Арк. 1–3.

тер”, який призначався для потреб малозабезпечених студентів⁶². Далі, уже в листах С. Федака до І. Франка, згадується про те, що останній звернувся до канцелярії адвоката для допомоги в оформленні документів на будинок, зокрема порядкового номеру (“числа конскрипціонного”), що було виконано 6 вересня 1902 р.⁶³. С. Федак долучився до розробки й укладення угоди з отримання іпотечного кредиту І. Франком для завершення будівництва помешкання^{64, 65}.

Кореспонденція до І. Франка містить короткі відомості про персональний склад канцелярії С. Федака на початку ХХ ст. Так, у листах містяться підписи практикантів В. Загайкевича та Й. Кітая. З їх змісту дізнаємося, що канцелярія адвоката тісно співпрацювала з відомим львівським нотаріусом Йосифом Онишкевичем⁶⁶.

З початком 1900-х рр. детальних відомостей про адвокатську діяльність С. Федака і функціонування його канцелярії, на жаль, виявити не вдалося. Можна припустити, що діяч присвячував більше часу на діяльність в інших сферах суспільного життя, зокрема на роботі в низці українських господарських установ (у дирекції “Дністра”, наглядових радах “Народної торгівлі”, “Крайового союзу кредитового” та ін.). Більше того, у зв’язку зі смертю у вересні 1909 р. технічного директора “Дністра” Я. Кулачковського, С. Федака обрали на цю посаду. Згідно умов контракту з наглядовою радою страхового товариства, новий керівник повинен був до травня 1910 р. закрити власну канцелярію⁶⁷.

Крім того, з квітня 1900 по 1914 рр. С. Федак, як крайовий адвокат, з пропозиції Крайового відділу Галицького сейму, входив до складу наглядової ради Крайового банку – найбільшого іпотечного банку Галичини. У той же час Галицький сейм також обирав його до складу комісії для загального господарського податку.

Таким чином, робота адвокатом і ведення власної канцелярії наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. посідала провідне місце в діяльності С. Федака. Успішне ведення адвокатської практики допомогло здобути авторитет у середовищі галицької інтелігенції, посісти одну з провідних ролей в українському національному русі Східної Галичини. Роботу адвокатом С. Федак поєднував із працею в низці фінансово-економічних установах краю. Ведення власної канцелярії з матеріальної точки зору приносило С. Федаку добрий дохід, дозволило фінансово забезпечувати велику родину.

ADVOCACY OF STEPAN FEDAK AT THE END OF THE NINETEENTH AND EARLY TWENTIETH CENTURIES

Bohdan SAVCHUK

*State Higher Educational Institution
“Vasyl’ Stefanyk Precarpathian National University”,
Department of History of Ukraine,
Shevchenko St., 57, 76018, Ivano-Frankivsk, Ukraine
e-mail: bohgdan.s.3693@gmail.com*

Summary

In the article, the author analyses the advocacy of Lviv lawyer Stepan Fedak during the 1880’s–1900’s. The sources of the article are publications of galician periodicals and correspondence of that period. Basing on the of comparison of facts from sources, author outlined the main directions of the lawyer’s work.

It is noticed that advocacy of S. Fedak’s took place in the conditions of formation of a nationally conscious elite. In the late 1880’s its representatives take a leading role in the Ukrainian social-political movement of Eastern Galicia.

⁶² ЦДІАК України. Ф. 1235. Оп. 1. Спр. 797. Арк. 1.

⁶³ Горак І., Горак Я. Листи Стефана Федака до Івана Франка. *Науковий вісник музею імені Івана Франка*. Львів, 2010. Вип. 9. С. 211.

⁶⁴ Інститут Літератури імені Т. Шевченка. Ф. 3. № 1625. Арк. 573. URL: http://prima.lnu.edu.ua/istoryku/franko-letters/1625/1625_0573.JPG (дата звернення 25.04.18).

⁶⁵ Горак І., Горак Я. Листи Стефана Федака... С. 212.

⁶⁶ Там само. С. 210–213.

⁶⁷ Центральний Державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 373. Оп. 1. Спр. 8. Арк. 26.

In 1882 S. Fedak graduated from the faculty of law Lviv University and, for the next eight years, worked as trainee lawyer. In 1885 he received the permission to protect the interests of defendants in criminal offenses. In the beginning of 1890 S. Fedak opened his own law office in the capital of the region.

The author of the article highlights the main directions of the office of the lawyer. They were: protection of clients in lawsuits, legal representation of institutions and organizations, development of various kinds of official documents, participation in conducting auctions, distribution of property and inheritance. The author briefly revealed each of them.

In conclusion, the author notes that advocacy work in the marked period occupied the leading place in the S. Fedak activities. The successful conduct of legal practice helped gain credibility among Galician intellectuals. The work of lawyer S. Fedak combined with activities in other financial and economic institutions of the region. Work in his own office, from a financial point of view, brought a good income, financially possible to ensure a large family.

Keywords: Stepan Fedak, advocacy, law office, Lviv, Eastern Galicia

REFERENCE

- Arkusha O. Vyborchi zlovzhyvannia v Halychyni v druhi polovyni XIX – na pochatku XX st. *Zaxid.net*. Analytychne internet vydannia. 2012. 8 lystopada. URL: https://zaxid.net/viborchi_zlovzhivannya_v_galichini_u_drugiy_polovini_hih_na_pochatku_hh_stolittya_n1270165 (data zvernennia 04.07.2018).
- Baran Z. Stepan Fedak. *Zakhidno-Ukrains'ka Narodna Respublika, 1918–1923. Uriady. Postati / upor.* M. Lytvyn, I. Pater, I. Soliar. L'viv : Inst. Ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha, 2009. S. 289–306. (in Ukrainian).
- Bojchuk A. Instytut advokatury v Halychyni druhoi polovyny XIX – pochatku XIX stolittia. *Istoryko-pravove doslidzhennia : monohrafiia*. Odesa : Feniks, 2012. 152 s. (in Ukrainian).
- Vasylyk I. Yurydychnyi fakul'tet L'vivskoho universytetu u pidhotovtsi ta stanovlenni advokativ i pravnykiv – diiachiv ukrains'koho natsional'noho vidrozhennia. *Ukrainoznavchyi al'manakh*. Kyiv : Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka, 2014. Vyp. 17. S. 95–98. (in Ukrainian).
- Voloshyn M. Tym, scho vidiishly vid nas u borot'bi za pravo. *Yuvilejni al'manakh "Soiuzu ukrains'kykh advokativ u L'vovi"* / repr. vyd., upor. M. Petriv. Kyiv : Yustynian, 2014. S. 101–136. (in Ukrainian).
- Hankevych L. Desiatylittia Soiuzu ukrains'kykh advokativ. *Yuvilejni al'manakh "Soiuzu ukrains'kykh advokativ" u L'vovi* / repr. vyd., upor. M. Petriv. Kyiv : Yustynian, 2014. S. 59–100.
- Hladun M. Provedennia partseliatsii v Skhidnii Halychyni mizhvoiennoho periodu. *Visnyk L'vivskoi komertsiiinoi akademii. Serii: humanitarni nauky*. 2014. Vyp. 12. S. 161–170. (in Ukrainian).
- Hlovats'kyi I. Zasnuvannia ta pravovyj status advokats'kykh palat u Halychyni v druhi polovyni XIX st. *Naukovyi visnyk L'vivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav. Serii iurydychna*. 2008. № 2. S. 1–13.
- Hlovats'kyi I. Osoblyvosti rozvytku instytutu advokatury na zemliakh Skhidnoi Halychyny i Bukovyny. *Visnyk L'vivskoho universytetu. Serii iurydychna*. 2003. Vyp. 38. S. 119–127. (in Ukrainian).
- Horak I. Horak Ya. Lysty Stefana Fedaka do Ivana Franka. *Naukovyj visnyk muzeiu imeni Ivana Franka*. L'viv, 2010. Vyp. 9. S. 210–213. (in Ukrainian).
- D-r Stepan Fedak. *Dilo*. 1937. 12 sichnia. Ch. 6. S. 3.
- Z sudovoi zaly. Sered kulykivs'koho bahna. *Dilo*. 1891. 5 liutoho. URL: <https://zbruc.eu/node/47299> (data zvernennia 04.07.2018)
- Instytut Literatury imeni T. Shevchenka. F. 3. № 1625. Ark. 573. URL: http://prima.lnu.edu.ua/istoryky/franko-letters/1625/1625_0573.JPG (data zvernennia 25.04.18).
- Luchakivs'ka I. Sotsial'nyi portret ukrains'kykh pravnykiv Halychyny (kinets' XIX – pochatok XX st.). *Ukraina-Yevropa-Svit. Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats'.* Serii: istoriia mizhnarodni vidnosyny. Ternopil', 2015. Vyp. 15. S. 89–99. (in Ukrainian).
- Mysak N. Halyts'ki advokaty naprykintsi KhIKh – na pochatku XX stolittia: natsional'na identyfikatsiia i profesijna diial'nist'. *Ukraina-Pol'scha: istorychna spadschyna i suspil'na svidomist'.* Vyp. 5 : Yuvileinyi zbirnyk na poshanu O. Koliianchuka. L'viv, 2012. S. 26–37, 28. (in Ukrainian).
- Nahirnyj M. Stepan Fedak. Do 150-richchia zabutoho filantropa. *Ukrains'ke slovo*. 2011. № 3. 19–25 sichnia. S. 3, 14..
- Novynky: Molodi advokaty Rusyny. *Dilo*. 1890. 14 bereznia. Ch. 49. S. 2.
- Novynky: *Dilo*. 1884. 11 chervnia. Ch. 61–62. S. 4.
- Novynky: *Dilo*. 1885. 6 zhovtnia. Ch. 105. S. 3.
- Novynky: *Dilo*. 1890. 7 liutoho. Ch. 21. S. 2.
- Novynky: *Dilo*. 1890. 8 liutoho. Ch. 22. S. 4.
- Novynky: *Dilo*. 1894. 27 veresnia. Ch. 206. S. 3.

- Novynky: D-r Stefan Fedak... *Dilo*. 1890. 8 zhovtnia. Ch. 217. S. 3.
- Novynky: Oboronu p. M. Kozlovs'koho... *Dilo*. 1890. 22 serpnia. Ch. 179–180. S. 3.
- Novynky: Rozprava sudova o obydu chesty. *Dilo*. 1891. 13 lypnia. URL: <https://zbruc.eu/node/53769> (data zvernennia 04.07.2018).
- Novynky: Sprava “Chasopysy Pravnychoi” pered sudom druhoi instantsii. *Dilo*. 1889. 16 lypnia. URL: <https://zbruc.eu/node/24618> (data zvernennia 04.07.2018).
- Novynky: pered l'vivs'kym sudom prysiazhnym. *Dilo*. 1893. 15 berezeia. Ch. 49. S. 3.
- Novynky: pered sudom prysiazhnykh. *Dilo*. 1890. 4 kvitnia. URL: <https://zbruc.eu/node/34685> (data zvernennia 04.07.2018)
- Novynky: protses o bohokhul'stvo. *Dilo*. 1891. 6 bereznia. Ch. 43. S. 2.
- Novynky: protses prof. M. Kozlovs'koho. *Dilo*. 1890. 28 serpnia. Ch. 185. S. 4.
- Novynky: rozprava sudova. *Dilo*. 1891. 17 chervnia. URL: <https://zbruc.eu/node/52854> (data zvernennia 04.07.2018).
- Pan'kova S. Khto pershym prydbav grunt na l'vivs'kii Sofiiivtsi: Ivan Franko chy Mykhailo Hrushevs'kyi? *Visnyk Naukovoho tovarystva im. T. Shevchenka*. Chycho 44. Osin'-zma. L'viv, 2010. S. 45–48.
- Petriv M. “Chasopys' Pravnycha” – pershyi ukrains'kyi iurydychnyi zhurnal ta ioho rol' u stanovlenni pravovoi dumky v Halychyni. *Naukovyi visnyk Uzhorods'koho natsional'noho universytetu. Serii: Pravo*. 2014. Vyp. 26. S. 34–40. (in Ukrainian).
- Petriv M. Ukrains'ki advokaty: derzhavni, hromads'ki, politychni ta kul'turno-osvitni diiachy kintsia XIX – pershoi polovyny XX st. Kyiv : Yustinian, 2014. 544 s. (in Ukrainian).
- Protses M. Korolia i tovaryshiv. *Dilo*. 1897. 22 serpnia. Ch. 180. S. 3.
- Protses prof. M.Kozlovs'koho... *Dilo*. 1890. 1 veresnia. Ch. 187. S. 1–2.
- Protses prof. M.Kozlovs'koho... *Dilo*. 1890. 29 serpnia. Ch. 184. S. 2.
- Stasiuk O. Stepan Fedak: shtrykhy do portreta l'vivs'koho advokata i hromads'koho diiacha. *L'viv: misto, suspil'stvo, kul'tura / Visnyk L'vivs'koho universytetu. Serii: istorychna*. L'viv ; Krakiv, 2012. T. 8. Ch. 1 (Vlada i suspil'stvo). S. 115–128. (in Ukrainian).
- Tsentrал'nyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv. (dali – TsDIA Ukrainy u Kyievi). F. 1235. Op. 1. Spr. 797. Ark. 1–3.
- Tsentrал'nyi Derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. L'viv. F. 373. Op. 1. Spr. 8. 26 ark. Ark. 26.
- Sheremeta O., Shumlians'kyi V. Pol's'ki zlovzhyvannia ta ukrains'ke khrunivstvo iak element vyborchoi systemy v Avstro-Uhors'kii derzhavi u 1873–1914 rr. *Demokratychno vriaduvannia: elektronne naukove fakhove vydannia*. L'viv, 2015. Vyp. 15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_12. (data zvernennia 18.10.2018). (in Ukrainian).
- Kronika. *Gazeta Lwowska*. 1884. 14 czerwieca. S. 3.
- Kronika. *Gazeta Lwowska*. 1885. 3 pazdziernika. S. 3.
- Kronika. W Lwowskiej Izbie... *Gazeta Lwowska*. 1914. 31 stycznia. № 24. S. 3.
- Kronika. Wybor w Izbie... *Gazeta Lwowska*. 1898. 17 grudnia. № 286. S. 3.
- Nadesłane. *Gazeta Lwowska*. 1890. 21 maezeca. № 66. S. 6.
- Ogłoszenie. *Gazeta Lwowska*. 1891. 30 kwietnia. № 97. S. 11.
- Rozmaite obwieszczenia. *Gazeta Lwowska*. 1890. 18 lutego. № 39. S. 9.
- Upadłości. *Gazeta Lwowska*. 1890. 12 grudnia. № 284. S. 3.
- Z izby sądowej. (Podpalenie). *Gazeta Lwowska*. 1891. 31 stycznia. № 24. S. 2.
- Z izby sądowej. (Podpalenie). *Gazeta Lwowska*. 1891. 31 stycznia. № 24. S. 2.
- Z izby sądowej. *Gazeta narodowa*. 1890. 7 maja. № 105. S. 2.